

Krakonošovská toponyma v Krkonoších

Dan Dědovský

A. Východní Krkonoše:

1. Krakonošův kámen v Obřím dole: V severní části oblasti zvané Riesenhein (v Obřím dole pod Čertovou zahrádkou) je cca. 2 metry vysoký kámen zvaný Krakonošův kámen, v jehož okolí prý velice páchl vzduch.

2. Krakonošův kámen "Grubenstein" ve Velké sněžné jámě. Jedná se o skalní útvar, ve kterém je jeskyně. Zde se Krakonoš zamiloval do pasačky ze Sedmidolí, která tu nabízela kolemjdoucím pastýřům kávu a kořalku. Na paměť této romantické události nabízel v jeskyni ve třicátých letech 19. století za drobnou úplatu po celé léto jistý pruskoslezský horal občerstvení v podobě kávy a likérů.

3. Krakonošova klenotnice = Obří důl (místa po dolování rudy)

4. Krakonošova klenotnice: dnes suťová jeskyně u Pančavského vodopádu, nejvýše položená jeskyně v ČR.

5. Krakonošova pokladnice = zbytky dolu na západním úbočí Studniční hory. To byl vstup do podzemí Studniční hory, kde měl Krakonoš pokladnici.

6. Krakonošova zahrádka (Rübezahls Lustgarten), horní část Úpské jámy. Krakonoš tu pěstoval byliny. Všechny vzácné rostliny Krkonoš dle folklorního podání pocházejí z Krakonošovy produkce. Lokace zahrádky se liší. Podle Karpaczkých (Krummhübel) ležela na Studniční hoře, kde Krakonoš pěstoval i řepu vodnici (Wasserrübe) a každý den jedl talíř řepné polévky.

7. Čertova zahrádka (míněno rovněž Krakonošova, jelikož Krakonoš v určité folklorní rovině splývá s Čertem). Krakonoš tu sypal po zemi zlaté lístky, které vyráběl z listů hořce. Měl tu jabloň, která rodila jablíčka velikosti jeřabin, červená jen na jedné straně. Krakonoš o Vánocích tato jablíčka nosil chudým dětem. Jednou - v roce 1870 - jablíčka dozrála a byla poslána do Prahy jako delikatesa. Jablůnku bohužel uřízli turisté asi v roce 1905. Údajně zde dřívě rostly i třešně, švestky, hrušky a rozmanité květiny. **Uprostřed zahrádky leží kámen** - sem kdysi přišel člověk, který nevěřil v Krakonoše. Zavolal na ducha hor a ten se zjevil a praštil s nešťastníkem o zem, čímž jej zabil. Kámen označuje jeho hrob. Dobytek se kamene bál a nic okolo nežral. Z kamene prý také vyzařuje podivný chlad. Lidé z oblasti Pece považovali Čertovu zahrádku za Krakonošovo bydliště.

8. Krakonošova cesta: z Čertovy zahrádky, kde pěstoval jabloň, přes skalnatý hřeben do Obřího Dolu, kde si Krakonoš pěstoval řepu vodnici. V roce 1911 už byla zarostlá a těžko průchodná. V Obřím dole žijící paní Dixová r. 1908 vypověděla, že Krakonoš naopak v noci kradl řepu vodnici, kterou si pěstovali v Obřím Dole osadníci. Stěžovat si ale nesměli, jinak by se jim duch hor pomstil. V Obřím dole si také tropil z lidí žerty, například zavíral a otevíral dvěře, aniž by se nechal spatřit.

9. Luční bouda: Sem často přicházel Krakonoš za zimních nocí, když byla bouda zcela zasněžená a lidé si proráželi světelné tunely k oknům. Obyvatelé boudy jej skrze díry pozorovali.

10. Modrý důl: Pasené krávy se zde dostaly do nebezpečného místa. V tom se zjevil Krakonoš s kápí na hlavě a bičem v ruce, vyšel z kleče v kabátě s opaskem a vysokých botách. Zahnal krávy do bezpečí a zmizel.

11. Krakonošova skluzavka: Splaz nad Čertovou zahrádkou.

12. Krakonošova cestička ze Sněžky na Studniční horu. Ze Sněžky Krakonoš často běhal přes Studniční Horu do Obřího Dolu - viděli to často lidé sekající trávu v oblasti dnešní Obří boudy. Sněžka občas nazývána Krakonošovým trůnem. Podle Kořenovských sesílal Krakonoš na západní Krkonoše ze Sněžky zlé počasí. Nosil na zádech koš plný bylinek

13. Rudná rokle: Krakonoš měl doly na drahokamy a zlato i v místě zvaném **Kiesberg**, některé prameny uvádějí, že jde o Rudník, čímž je ovšem myšlena Rudná rokle, nikoliv město Rudník, které neslo název Hermannseifen či počestně Heřmanovy Sejfy). Rudná rokle tvoří palec tzv. Krakonošovy rukavice, což je 5 roklí vedoucích ze Sněžky, vypadají jako ruka s prsty.

14. Kovárna (Bergschmiede) v Obřím dole: Také zde měl Krakonoš doly na rudu.

15. Doly měl také v **Lomnickém kotli (Kocioł Łomniczki)**, kde je ještě možné spatřit díry po jeho dolování. Zde také byla **Krakonošova vana (Rübezahls Badewanne)**: Okrouhlá propadlina u Karpacze poblíž Lomnického kotle (Kocioł Łomniczki, Lomnitzkessel)

16. Černá hora: V obci Černá Hora (dnes část Janských Lázní) se vyprávělo, že Krakonoš bydlí na vrcholu Černé hory. Jedná se pravděpodobně o historicky nejstarší místo výskytu Krakonoše, doložené ještě před třicetiletou válkou. Tehdy měl Krakonoš podobu horského mnicha v koženém oděvu s kapucí, který poťouchle svádí poutníky z cesty a pak se jim hlasitě směje.

17. Schlingelbaude (slezská strana, shořelo 1966): Podle informátorů z Wolfshau (**Wilcza Poręba**) se Krakonoš v této boudě rád nechával ubytovat a rozprávěl s cizinci.

18. Krakonošův kafemlýnek: Velký kámen na Studniční hoře. Krakonoš tu vařil kávu pro sběrače lesních plodů a pro lesníky - tehdy bylo možné z dálky spatřit jak se nad oním místem tvoří bílé mraky = pára z vaření kávy.

19. Krakonošova koule na kuželky (Rübezahls Kegelkugel): Velký kulatý kámen na cestě z Krakonošova kuželníku (Rówienka - Rübezahls Kegelbahn) do Sosnowky (Seidorf). Když bylo zlé počasí, říkalo se, že Krakonoš hraje kuželky tak divoce, že létají přes kostel Wang do dále. Jednou

kuželky doletěly až do vsi Ober-Arnsdorf (Miłków), kde jsou dodnes k vidění v podobě skal. Jinou kuželku ukazují u Brotbaude (Ośrodek Wypoczynkowy "Stokrotka") v Horním Karpaczi.

20. Bouda U Krakonošova kníru: Rübezahls Schnurrbartbaude, původně Johann-Georgen-Baude. Pasáček, který hnal dobytek přes hory, se zamiloval do dívky, která se ale raději chtěla vdát za bohatého fořta. Pasáček si postěžoval u Krakonoše, který se dvce zjevil jako prodavač mýdla. Po užití koupeného mýdla narostly dívce kníry a fořt ztratil zájem. Kníratá dívka se ještě ráda vdala za pasáčka. 14 dní po svatbě ovšem kníry zase zmizely. Na místě pod Sněžkou, kde stála bouda, ve které dívka bydlela, se nalézal hostinec "Rübezahls Schnurrbartbaude" spadající administrativně pod Karpacz.

21. Svorová hora: Tady Krakonoš čekal, až půjdou lidé, kteří jej něčím popudili, a koulel na ně po svahu dolů kamení.

22. Kröllberg kde později postavili Kröllbaude - zrušená 1920 - tedy na úpatí Růžové hory pod Sněžkou. Někteří lidé věřili, že je Krakonoš pouze dobrým duchem, který lidem neškodí. Zlé počasí nesesílal, to měla na svědomí Kröllmaid z Kröllbergu. Byla to bytost maličká jako děcko, nosila ženské šaty, ale její obličej byl obličejem stařeny. Když ji lidé spatřili skákat v kleči, přišlo zlé počasí.

23. Železná hora - balvany. Školáci ze Špindlerova Mlýna jednou pohněvali Krakonoše. Vzal je zato na vrchol Sněžky (Koppenkegel), kde museli rozbít kamení. Každý po práci dostal talíř řepné polévky. Nakonec chlapci roztloukli kameny na štěrk a proto dodnes na vrcholu Sněžky není žádné skalisko, ale jen malé kamínky. Krakonoš doprovodil nezbedníky přes Kozí hřbety a poslal je domů s varováním, jestli jej znovu urazí, nechá je příště rozbít obrovské kameny na Železné hoře.

24. Seiffenloch: Jeskyně nad Sklenářovicemi, odkud vyvěrá potok Kalná (Seiffenbach). Krakonoš chtěl jít z tohoto místa k Hamplově boudě přes hory a kolemjdoucí lesník, který Krakonoše nepoznal, duchu hor nakázal, aby se držel cesty. Krakonoš se rozčílil a v pět hodin ráno vytrhal celou lesní školku a rozházel stromky po okolí. Od té doby je u pramene Kalné bezlesá holina.

25. Horké prameny v okolí Janských Lázní: prý pocházejí z Krakonošovy kuchyně. Krakonoš si nosil řepné semínko z Cieplice Śląskie-Zdrój (Bad Warmbrunn) a vyséval je v okolí Janských Lázní. Z vysetého semínka vyrostli koně. Na jednom uprchla Krakonošovi jeho nevěsta.

26. Liczyrzepa: Horský hřeben nad Karpaczem.

27. Krakonošovo údolí v Malé Úpě - zbytky klaus. Krakonoš zde v 16. století zasáhl proti alpským dřevařům, kteří sem přicházeli z okolí města Schwaaz. Protrhl jim klausy (splavovací nádrže) a způsobil povodeň, při které zahynul vůdce pracovní party (Klaussenmeister) a několik dřevařů.

B) Střední Krkonoše

28. Hřeben mezi Schnee grubenbaude (Vysoká pláň) a Petrovou boudou. Krakonoš se zde dle Maloúpských zjevoval celý porostlý šedými chlupy, které byly vlastně lišejníkem. Jen čelo měl bílé. Tomuto lišejníku se pak v přírodě říkalo "Krkonošovy fousy", rostl ze smrků. Byl býložravý: krmil se prý výhradně horskými bylinkami.

29. Petrova bouda - Podle lidí z Borowice (Baberhäusern) věřili, že má Krakonoš mezi Petrovou boudou a Sněžnými jámami podzemní tunel, kudy se dokáže velmi rychle pohybovat.

30. V lesích okolo **Borowice** (Baberhäusern) se Krakonoš zjevoval dřevorubcům, které čas od času obdaroval nebo jim pomáhal pilovat dřevo, takže dřevorubci za jeden den stačili udělat čtyřtýdenní práci. Klobouk tu měl Krakonoš z mechu a jedlových větviček, velmi dlouhý bílý vous a dlouhé štrapaté vlasy. Dětem dával smrkové větvičky, které se doma proměnily ve zlato.

31. Schweinsteine či Sausteine (Trzy Świnky): Krakonošova kazatelna (Rübezahls Kanzlei). Krakonoš kdysi sloužil lakomému sedlákovi jako pasáček prasat. Když Krakonoš požadoval odměnu, osočil jej lakomec, že tři prasátka chybějí. Sám je schoval, aby Krakonoše ošidil na výplatě. Krakonoš léčku očekával a zatáhl sedláka k úkrytu, kde byla prasata schovaná. Tam je před sedlákem nechal divoce pobíhat a kvičet a nakonec je na místě proměnil v kámen. Lakomého sedláka tak řádně vyděsil a vytrestal.

32. Dreisteine/Die Pilger (Pielgrzymy): Další Krakonošova kazatelna. Student tu vylezl na kámen a svým spolužákům vykládal o Krakonošovi. Kámen najednou vyrostl do výšky a student nemohl dolů, dokud se nezjevil Krakonoš ve své obři podobě a studenta nesundal. Dle některých pověstí u Pielgrzymů Krakonoš přímo bydlel a lidé jej tam chodili vyhledat, když potřebovali jeho pomoc (pozůstatek pohanského uctívání kamenů).

33. Okraj Sněžných jam mezi Violíkem a Vysokým kolem: Další Krakonošova kazatelna. Jednou tu Krakonošovi gnomové uspořádali rozpustilou zábavu, hlučeli a dováděli. Rozezlený Krakonoš vylezl na kazatelnu, pronesl hromová slova a otevřel díru v zemi, ze které vytáhl za uši tři spící ohnivě červené lišky a vynesl je na Vysoké Kolo. Zde zatloukl do země tři kůly, lišky k nim přivázal a nechal je, aby se pořádně rozzuřily. Potom je vypustil mezi řádící gnomy dolů do Sněžných jam. Tyto Krakonošovy kůly horalé na Vysokém Kole ukazovali ještě ve třicátých letech 19. století a pokud některý uhnul, nahradili jej novým. Krakonošova kazatelna je i na Chojniku (Rübezahls Kanzel) a na vrchu Turov v Rokytníku u Rtyně v Podkrkonoší.

34. Krakonošův revír (neboli Teufelsgrund) - území mezi Stříbrným hřebenem a horou Krakonoš. Čertova louka, Čertův důl, Čertovo návrší a Čertova stráň. Krakonoš zde bydlel podle tirolských dřevařů a vlašských hledačů kamenů. Strašidelná oblast: Zde měl Krakonoš ukryto mnoho ze svých pokladů, které mu hlídali menší horští duchové. Tirolští horníci tu proto obětovali trpaslíkům a permoníkům jídlo, aby je udrželi v dobré náladě. Kdo sem chtěl vstoupit, musel oslovit Krakonoše jménem *pan Jan* a přinést mu černou slepici. Rostl tu mytický skočec (Springwurz), který prý vlašští hledači pokladů užívali k přeměně uhlí ve zlato, Krakonoš si jej ale hlídal. Zde sídlící Krakonoš je již pánem celých hor a vládcem počasí, umí se měnit ve zvířata a stává se obrem.

35. Polední kámen: Když Krkonoše začali osídlovat lidé, Krakonoš zuřil. Sebral obrovský balvan z Pielgrzyny (Dreisteine) na Stříbrném hřbetu a hodlal jej hodit do Velkého rybníka, aby způsobil záplavu a osadníky tak vyhnal. Nesl kámen na zádech, ten ale byl příliš těžký a Krakonoš nebyl schopný jej vrhnout. V tom potkala Krakonoše čarodějnice a poradila mu, aby kámen položil a trochu si odpočinul. Krakonoš namítal, že nebude schopný kámen znovu pozdvihnout, čarodějnice opáčila, že mu pomůže. Její pomoc však selhala, Krakonoš se rozzuřil a proměnil ji v kámen přirostlý k balvanu, který nesl. Tak vznikl Polední kámen (Slonecznik), kde je dodnes rozpoznat postavu zkamenělé čarodějnice. Pověst zpolitizována - Krakonoš chtěl ze vzteku zatopit Slezsko poté, co jej na Marii Terezii anektovalo Prusko.

36. Krakonošův vůz: U Bílého Labe (Weisswassergrund). Podle hoteliéra ze Špindlerova Mlýna byly ukazovány bílé pruhy vyryté do země od kol Krakonošova vozu a další bílé rýhy od úderů jeho biče.

37. Wielki Staw (Grosser Teich) - Krakonoš tu na břehu často sbíral byliny.

C) Západní Krkonoše

38. Krakonošova postel: údolí u Dolních Štěpanic. Krakonoš tu měl svůj pelech, kde přespával (snad myšleny pozůstatky Rychlovského hrádku).

39. Čertova hora: Čert (Krkonoš) zde hrával kuželky. Kuželky prý byly ze zlata. V čertovi je zde opět nutné vidět Krakonoše - u Praetoria ostatně Krakonoš dává odměnou zlatou kuželku a rovněž létání kuželek do dálí je shodné s výše uvedenou pověstí od Karpacze. Zlaté kuželky z Čertovy hory létaly až do Vysokého nad Jizerou - lidé je chodili hledat, ale nikdy je nenašli.

40. Krakonošova snídanež: Nad Rokytnicí u pramenů Mumlavy - Krakonoš zde snídává než vyrazí na obhlídku hor.

41. Růženčina (růžová) zahrádka: Dle českých obyvatel Roudnice měl Krakonoš růžovou zahrádku na Kokrháči, kde pěstoval květiny, zejména hořec. V určité dny v roce se zde měl o půlnoci zjevovat. O zahrádce na Studniční hoře Roudničtí nevěděli. Německé názvy lokality zní Teufels Rosengarten, Rübezahls Rosengarten a Rübezahls Lustgarten - nezaměňovat se stejnojmennou Rübezahls Lustgarten u Úpské jámy (rokytnicky "Rosengartl", čertova či Krakonošova zahrada růží). V Rokytnici věřili, že tu Krakonoš vybudoval ochrannou zeď, uvnitř pak sázel a pěstoval různé rostliny. Na Dvoračkách dokonce zaměstnávali muže, který, když měli přijít turisté, musel v Růženčině zahrádce předstírat, že je opravdový Krakonoš.

Rokytničtí o vzniku zahrádky r. 1908 vypravují: Krakonoš jí vybudoval před více než 100 lety. Když se stavbou skončil, tancoval tu se svou ženou a tancovalo s nimi i mnoho jiných lidí. Uvnitř zahrádky pak vždy rostlo více květin než vně. Rostly tu modré, červené, žluté a bílé květiny, mezi nimi prvosenka nejmenší, které Němci říkali "Habmichlieb". Žluté květiny vypadaly jako růže - jednalo se prý o "tolytu", tedy upolín. Mnoho květin ale turisté vykopali i s kořeny.

Nekrakonošovská pověst (a mladší, z dob romantismu) z Rokytnice vypráví: Komtesa zde byla napadena medvědem a zachránil jí lovec. Zamilovala se do lovce, pročez jí otec donutil vstoupit do kláštera. Lovec se žalem zastřelil. Na místě, kde spáchal sebevraždu, založila komtesa růžovou zahrádku.

42. Krakonošovy kameny nad Kotelní jámou.

43. Krakonošův zámek (skalní partie mezi Pančavským vodopádem a Krkonošem)

44. Krakonošovy vrhací kostky neboli Krakonošův polštář: Pod Novou slezskou boudou.

45. Krakonošův poklad: Na Tvarožníku (Quargsteinen) prý Krakonoš zakopal poklad. K večeru bylo často slyšet, jak pod kameny přepočítává mince a lidé se tam báli chodit.

46. Hamplova bouda (Strzecha Akademicka): Ve stáji Hamplovy boudy jednou Krakonoš roztrhal na kousky ustájené krávy.

47. Labský důl - Krakonošova berla: Krakonoš si jednou v Labském dole zlomil nohu a používal po nějakou dobu berlu. Když už jí nepotřeboval, vsadil jí do země. Vyrosl z ní v Labském dole strom ve tvaru berly.

48. Krakonošovy hrnce: Vodou vymleté útvary v Jizeře u Poniklé.

49. Krakonošovo zrcadlo: starý název pro cca. 7 jezírek na Labské louce při prameništi Labe (Rübezahls Spiegel). U Krakonošova zrcadla byly **dva pomníky** z žulových kamenů s nápisem připomínajícím, že prameniště Labe navštívili urození princové rakouského císařského domu. V roce 1838 už byl nápis téměř nečitelný. Lidé z Mělníka a oblastí dolního Labe sem chodili ještě na počátku 19. století Krakonošovi obětovat černé kohouty, aby Krakonoš neničil záplavami jejich úrodná pole.

50. Krakonošovo hnízdo (Rabenzagels Nest) - u prameniště potoka protékajícího Sedmidolím - tedy u Poledních kamenů. Potok, dnešní Čertova strouha, byl dříve zván Kammseifen (doslova hřebenové rýžoviště), což poukazuje na rýžování drahých kovů v minulosti.

51. Žalý (Heidelberg): Podle místních byl Krakonoš pěkný chlapík s kulatým mechovým kloboukem a dlouhým plnovousem, dýmku v ústech a holí v ruce. Kolem pasu nosil zavěšené kořínky. Když potkal chudé lidi, daroval jim obvykle stříbrňák nebo zlaťák.

52. Krakonošova krypta: Velký kámen mezi Petrovou a Špindlerovou boudou.

53. U dívčích kamenů ležel Rübezahls Sarg (Krakonošova rakev). Leží zde pohřbený mezi dvěma dámami, jelikož byl velký obdivovatel žen ("Damenfreund").

54. Krakonošův hrob - Rübezahls Grab - romantický umělý náhrobní kámen v Dolní Szklarske Porebě). Lidé si vyprávěli, že Krakonoš skutečně reálně žil a zemřel jako člověk (byť velmi obdařený magickými vlastnostmi), existuje však dále jako duch hor. Tvrdil to Berthold Hintner z Hnědého Vrchu (Braunbauden). V západních Krkonoších vystupoval Krakonoš více jako duch, ve východních Krkonoších měl více lidských vlastností.

55. Krakonoš na hoře Zwalisko (Abendburg) u Szklarske Poręby: Krakonoš zde držel své podzemní poklady. Zjevuje se tu hornickým prospektorům a vyhání je strašlivou plískanicí se sněhem, která trvala několik dní. Zamrzly dokonce horské řeky a horníci sotva vyvázli živí. Krakonoš se zde zjevoval jako obr vyšší než stromy, oblečený v šedé mnišské kutně, jindy v podobě obrovského medvěda, koně, žáby, osla, krávy či obrovského výra s dlouhýma ušima a ohnivě rudým peřím (staroněm. Puhuy → něm. Uhu → současný jizerskohorský duch Muhu).

56. Vlčí Hřeben pod Dvoračkami: Krakonoš v podobě myslivce zde potká a pohostí lakomého chalupníka a na oplátku je zvořilostně pozván na svatbu jeho dcery do Krosnova (část Horní Dušnice). O svatbě chalupník ukrývá napečené koláče, aby jimi nemusel obdarovat svatební hosty a chudé děti, jak je zvykem. Krakonoš koláče přinese z úkrytu ve sklípku, rozdá je dětem a vytrestá chalupníka pořádnou ostudou. Pověsti se sociálním nádechem vznikají zejména v 19. století a představují nejmladší vrstvu českého i německého krakonošovského folkloru a mnohé jsou literárního původu. Krakonoš se v nich stává personifikací spravedlnosti a pomocníkem v nouzi.

57. Janova skála (Johannes Felsen) mezi Rokytnicí n. J. a Harrachovem: Opět mladá, sociálně podbarvená pověst. Jedná se o skálu nad Rokytnicí, ve skutečnosti pojmenovanou po Janu (Johannu) Harrachovi, nikoliv po Krakonoši (pan Johanes). Dle pověsti zlý panský správce dřel poddaný lid tak mocně, až lid povstal a poničil rokytnický panský dům. Správce v poslední chvíli uprchl s penězi do lesního loveckého sroubku a tam se skryl. To však neuniklo Krakonošovi, který sroubek se správcem i penězi pohřbil pod velikým balvanem, který je dnes Janovou skálou. Pověst zřejmě odráží osudy rokytnického správce a autora Grauparovy mapy Antonína Graupara, který zažil v r. 1775 v Jilemnici povstání lidu, při kterém byl zraněn a došlo k vydrancování jeho bytu. Do mapy pak vyznačil místo (lesní skálu), kde se i s rodinou zraněný ukrýval.